

УДК 378:37.036.74

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.5>

Т. І. Койчева

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Д. О. Кібіч

аспірант кафедри педагогіки
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Метою статті є доведення значущості та з'ясування сутності, переваг і перспектив застосування технологічного підходу як методологічного підґрунтя фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва як трансляторів і водночас творців художньої культури людства. У статті обґрунтовано значущість технологічного підходу до педагогічної освіти, що дозволяє забезпечити підготовку конкурентоспроможних, умотивованих, творчих, здатних до самоактуалізації, саморозвитку і самореалізації, вирішення актуальних освітньо-виховних проблем учителів образотворчого мистецтва в умовах модернізації шкільної освіти. Доведено наявність взаємозв'язку між якістю професійної підготовки і навчанням здобувачів освіти теоретичних основ мистецьких і психолого-педагогічних дисциплін та забезпеченням закладами вищої освіти умов для набуття ними досвіду вирішення завдань художньої і освітньо-педагогічної діяльності. Здійснений аналіз наукових джерел дозволив з'ясувати походження і визначити сутність ключових для технологічного підходу феноменів «технологія» і «педагогічна технологія». Доведено, що відмінними особливостями педагогічної технології є науковість, концептуальність, системність, інтегративність, цілісність, інноваційність, оптимальність, керованість, алгоритмічність, діагностичність, відтворюваність, результативність. Виокремлено як загальні умови реалізації у вищій педагогічній освіті технологічного підходу як механізму самореалізації змісту освіти, такі і специфічні щодо професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Доведено продуктивність поєднання в освітньому процесі універсальних педагогічних технологій і освітніх технологій, які є специфічними саме для підготовки майбутніх учителів мистецької галузі, здатних передавати набутий художньо-естетичний досвід своїм учням, допомогти їм у нелегкій справі культуросвоєння і культуротворення, розвитку художньо-творчих уподобань і здібностей, творчого самовираження й особистісного зростання.

Ключові слова: майбутні вчителі образотворчого мистецтва, технологія, педагогічна технологія, технологічний підхід, фахова підготовка.

Постановка проблеми. Інтенсифікація глобальних цивілізаційних процесів у всьому світові, потреба у прогресивному розвитку української держави, яка наполегливо прагне до повноправного входження до сім'ї розвинених європейських країн, зумовлюють реформаційні та модернізаційні процеси в усіх сферах суспільного життя. Цей процес повною мірою торкається освіти, у тому числі й педагогічної, яка повинна забезпечити підготовку конкурентоспроможних, здатних до самоактуалізації, саморозвитку і самореалізації, вирішення актуальних освітньо-виховних проблем фахівців, зокрема й учителів образотворчого мистецтва, готових до створення у новій українській школі сучасного культуровідповідного освітнього середовища, творчого застосування новітніх особистісно зорієнтованих засобів, методів і технологій мистецької освіти в умовах інфор-

маційно-технологічного суспільства, у тому числі пов'язаних з появою нових засобів подання інформації і здійснення педагогічної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми мистецької освіти в контексті професійної підготовки майбутніх учителів художнього профілю стали предметом досліджень О. Афоніна, Н. Зеленської, О. Комаровської, М. Лещенко, Н. Миропольської, С. Ничкало, О. Олексюк, О. Отич, В. Рагозіна, В. Радкевич, Л. Савенкової, С. Соломахи, Л. Хлебнікової, О. Шикирінської, О. Шевнюк, О. Щолокової та інших вітчизняних учених. У них доведено значення мистецтва у розвитку художньої культури соціуму й особистості, особливості та шляхи забезпечення комплексного впливу мистецтва на розвиток творчої особистості.

Окремі аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мис-

тецтва в умовах закладів вищої педагогічної освіти розкрито в дослідженнях Л. Базильчука, А. Бондаревої, В. Зінченка, Ю. Зенькович, О. Кайдановської, О. Колоянової, С. Коновець, Л. Лісунової, Т. Мітяшкіної, І. Мужикової, О. Музики, П. Пайдукова, А. Прус, В. Радула, І. Рубель, О. Сиви, Т. Стрітьєвич, Т. Стас, Г. Сотської, О. Ткачук, О. Тюрікової та ін. Ученими доведено наявність взаємозв'язку між якістю професійної підготовки і навчанням здобувачів освіти теоретичних основ мистецьких і психолого-педагогічних дисциплін та забезпеченням закладами вищої освіти умов для набуття ними досвіду вирішення актуальних практичних проблем художньої і освітньо-педагогічної діяльності.

Досліджено специфіку технологічного підходу до професійно-педагогічної освіти (А. Алексюк, В. Беспалько, І. Богданова, Д. Брунер, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Е. Зеєр, Дж. Керол, М. Кларін, І. Княжева, Б. Лихачов, В. Лозова, В. Монахов, О. Новіков, В. Ортинський, І. Підласий, Г. Селевко, М. Чошанов та ін.); розкрито види і структуру освітніх технологій та умови їх застосування в сучасних закладах освіти (В. Бондар, Г. Гейс, О. Карпенко, В. Корнешук, В. Коскареллі, Н. Маслово, М. Махмутов, П. Мітчелл, В. Попов, В. Семиченко, С. Сполдінг, Н. Талізін, В. Фоменко та ін.).

Розробленню технологічних засад мистецької художньо-педагогічної освіти присвятили свої наукові розвідки С. Коновець, Г. Кузьменко, М. Лещенко, Л. Масол, О. Музика, Т. Носаченко, В. Орлов, Л. Покровщук, О. Рудницька, С. Соломаха, Г. Сотська, Г. Шевченко, Б. Юсов та ін.

Водночас і до сьогодні проблема запровадження технологічного підходу як умови і концептуальної основи культуровідповідної якісної професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, здатних до розуміння, формулювання та генерування культурних особистісних і соціальних смислів людської діяльності в мінливих умовах педагогічної реальності, недостатньо розроблена як в теоретичній, так і в практичній площині.

Мета статті: доведення значущості та з'ясування сутності, переваг і перспектив застосування технологічного підходу як методологічного підґрунтя професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва як трансляторів і водночас творців художньої культури людства.

Виклад основного матеріалу. Доведено, що технологічний підхід виник і розповсюдився у вітчизняній освіті як відгук, реакція наукової спільноти на суспільний запит щодо зміни знань-просвітницької освіти особистісно-змістовною, культурно-історичною, студенто- і дитиноцентрованою, коли кожен її суб'єкт, і перш за все той, хто здобуває освіту, стає вмотивованим самостій-

ним ініціативним партнером. Такий запит зумовив необхідність суттєвої переоцінки освітніх цілей, навчального змісту, запровадження інновацій, операціоналізації і технологізації. У вищій і професійно-технічній освіті додамо до цього переліку ще професіоналізацію у первинному розумінні її Д. Дьюї. Учений доводив тезу щодо необхідності висвітлення в процесі фахової підготовки інтелектуального та соціального змісту професії та актуальних умов та проблем її існування, націлення її на формування у здобувачів освіти свідомого й ініціативного ставлення до майбутньої професійної діяльності та формування на основі отриманих науково-теоретичних знань здатності вирішувати наявні професійні проблеми. Лише така освіта, доводить автор, «привчає пристосовуватися до наявних умов, а не до не сліпого підпорядкування долі» [3, с. 288].

Детальний розгляд технологічного підходу вважаємо за доцільне розпочати зі з'ясування ключових дефініцій.

Розпочнемо із поняття «технологія», що використовується в педагогічній науці та практиці і його розуміння досі не є однозначним. Якщо звернутися до первинного значення цього слова грецького походження (від «*techne*» – майстерність, уміння, мистецтво та «*logos*» – думка, наука, слово), то його використовували для позначення сукупності способів оброблення сировини та прийомів і процедур її перероблення з метою отримання певного готового продукту.

Означена категорія в педагогічній науці у своєму розвитку пройшла складну еволюцію: від технічної інтерпретації (застосування в освіті технічних засобів) до наукового опису організації освітнього процесу.

У документах, виданих під егідою ЮНЕСКО, педагогічна технологія розглядається як «системний метод створення, застосування й оцінювання всього процесу викладання та засвоєння знань завдяки обліку людських і технічних ресурсів та їх взаємодії» [7, с. 331]. Її метою визначається оптимізація і збільшення результативності освітнього процесу.

Педагогічний словник трактує педагогічну технологію як «сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі» [7].

Як «упорядковану сукупність дій, операцій і процедур, що інструментально забезпечують досягнення прогнозованого результату у змінювальних умовах освітнього процесу» тлумачить це поняття В. Сластьонін [10, с.52].

У дослідженні І. Княжевої педагогічну технологію визначено як «обґрунтований системно структурований процес розроблення і гарантовано ефективною реалізації запланованого результату ...

в заданому алгоритмі відтворення, що забезпечується наявним арсеналом засобів, методів та форм навчання, передбачає оперативний зворотний зв'язок на основі діагностики результатів ...» [2, с. 180].

Провідною ознакою, що об'єднує ці трактування є визнання системності педагогічної технології, у застосуванні та визначенні оперативного наповнення освітнього процесу.

О. Рудницькою педагогічна технологія позиціонується як «детальне структурування, обґрунтування й опис послідовності застосування методів здійснення освітнього процесу, що уможливило одержання бажаного прогнозованого результату» [9, с. 35].

Працюючи над розробленням технології «підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи», Г. Кузьменко визначає її як «упорядковану, алгоритмізовану систему взаємопов'язаних цілей, завдань, змісту, прийомів, методів і форм організації творчої художньо-педагогічної діяльності, що забезпечують поетапне, послідовне й цілеспрямоване досягнення мети художньо-педагогічної підготовки ...» [4, с. 108].

Проведений аналіз довідкової і науково-методичної літератури [1; 2; 4; 6; 8; 10; 11; 12] дозволив визначити такі відмітні особливості педагогічної технології. До них належать: науковість, концептуальність, системність, інтегративність, цілісність, інноваційність, оптимальність, керованість, алгоритмічність, діагностичність, відтворюваність, результативність.

Фактично педагогічні технології усвідомлюються як механізм самореалізації змісту освіти. Якщо продовжити цю ідею в аспекті взаємозалежності, взаємовідповідності, ізоморфності технологій і змісту освіти та їх впливу на особистість, яка навчається, то зміст створює «поживний екстракт» для розвитку особистості, її «смислових структур», водночас технології здатні відігравати роль інструменту, що запускає цей розвиток. Розуміння цього процесу вмотивовує до перегляду змісту освіти, який на всіх її етапах стає особистісно-насиченим.

Згадаємо принагідно, що результатом і метою базової середньої освіти, відповідно до концепції Нова українська школа, мають стати не лише теоретичні уявлення про соціальний і природний світ, процеси, що зумовлюють його існування та розвиток, а «комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей» [5]. Водночас такого особистісного спрямування потребує і друга частина ізоморфної освітньої діади «зміст-технології» – технології навчання, які, на жаль не такими темпами як зміст, але ж досить послідовно змінюють свою спрямованість: від когнітивно-репрезентативних до особистісно-насичених.

І. Богданова вказує на суттєві переваги впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій. Серед них учена виділяє: «структурування змісту навчання, використання індивідуально-зорієнтованого підходу до освітньо-пізнавальної діяльності студентів; мобільне адаптування до соціально-економічних і технічних умов» [1, с. 23].

Колектив авторів під керівництвом О. Пехоти [8] сформулював такі умови реалізації у вищій педагогічній освіті технологічного підходу, як-от:

- забезпечення цілісності теоретичної і практичної підготовки майбутнього вчителя;
- включення до змісту професійно-педагогічної підготовки основних положень технологічного підходу (від його термінологічної системи, класифікації освітніх технологій до принципів реалізації та практичного оволодіння сучасним технологічним арсеналом освітніх технологій);
- засвоєння здобувачем вищої педагогічної освіти теорії особистісно зорієнтованого навчання та виховання;
- забезпечення орієнтації освітнього процесу на особистісний розвиток і саморозвиток майбутнього вчителя [8, с. 12].

Додамо до цього переліку, який не може бути вичерпним виходячи зі специфіки педагогічних явищ, феноменів, процесів, і зважаючи на особливості професійно-педагогічної діяльності сучасного вчителя образотворчого мистецтва, ще такі умови, як-от:

- забезпечення формування фахових знань і вмінь, спрямованих на досягнення майбутнім учителем образотворчого мистецтва як суб'єкта художньо-творчої діяльності «мистецького рівня педагогічної майстерності» [11];
 - спрямованість на формування здатності і набуття досвіду «цілісного синтетичного й емоційно-почуттєвого сприйняття та розуміння предметної дійсності як об'єкта і сфери художньо-естетичного пізнання» [12];
 - урахування перманентних змін щодо технічних можливостей здійснення педагогічної комунікації суб'єктів освітньо-виховного процесу та засобів художньо-образного (у тому числі й візуального) подання інформації.
- Зазначимо, що одним із результатів запровадження технологічного підходу у вищій педагогічній освіті є усвідомлення значущості та набуття майбутніми вчителями практичної здатності до технологізації своєї майбутньої професійно-педагогічної діяльності

Такий підхід дозволяє акцентувати не тільки на набутті майбутнім учителем освітніх досягнень у вигляді знань та вмінь, але й на тому, чи здатний він передати набутий художньо-естетичний досвід своїм учням, допомогти їм у нелегкій справі культууроосвоєння і культуротворення, розвитку

художньо-творчих уподобань і здібностей, творчого самовираження й особистісного зростання.

Саме поєднання суто педагогічних технологій, універсальних щодо їх застосування в освітній практиці закладів вищої освіти (технології контекстного, проблемного, розвивального, діалогічного, диференційованого навчання, технологія дебатів, мозковий штурм, кейс-технологія, ситуативного моделювання тощо), і освітніх технологій, які є специфічними саме для підготовки майбутніх учителів мистецької галузі, зокрема й образотворчої (інтерактивна арт-технологія, технологія створення «естетичного поля», організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи, технологія взаємодії та інтеграції різних видів мистецтва, розвитку творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва тощо) дозволить, на нашу думку, подолати наявну і до сьогодні навіть у педагогічних ЗВО ситуацію, коли значно більша увага приділяється підготовці фахівця саме художньо-мистецького, а не мистецько-педагогічного профілю.

Висновки і пропозиції. Отже, технологічний підхід є продуктивним щодо професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, оскільки дозволяє моделювати навчання через освоєння і набуття як художньо-естетичного досвіду, так і досвіду педагогічної діяльності, соціального досвіду людства, у якому можна виділити такі рівні привласнення інформації, як досвід знань, досвід умінь і навичок, досвід творчої діяльності і досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Список використаної літератури:

1. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1998. 32 с.
2. Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури : монографія. Одеса : ФОРМ Бондаренко М.О, 2014. 328 с
3. Коновець С. В. Творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва: монографія. Рівне : Волинські обереги, 2009. 384 с.
4. Кузьменко Г. Технологія підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань : ФОРМ Жовтий О. О., 2015. Випуск 12, Ч. 1. С. 103—111.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
6. Носко М. О., Гаркуша С. В., Цигура Г. О. Педагогічні технології: поняття, структура та зміст. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип 8 (164). Чернігів : НУЧК, 2020. С. 3-11. (Серія: Педагогічні науки).
7. Педагогічний словник. АПН, Ін-т педагогіки; підгот. Н. Б. Копиленко [та ін.]; відп. ред. М. Д. Ярмаченко. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.
8. Пехота О.М., Будак В. Д., Старева А. М., Нор К. Ф., Шуляр В. І., Михайлицька І. М., Манькусь І. В., Тихонова Т. В., Олексюк О. Є., Балицький О. І. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. За ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2003. 240 с.
9. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2005. 360 с.
10. Слостенін В. А. О моделировании образовательных технологий. *Наука и школа*. 2000. № 4. С. 50—56.
11. Соломаха С. О. Інноваційна технологія розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів до естетичного виховання мистецьких дисциплін. *Проблеми освіти : науковий збірник*. Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2013. Вип. 74. ч. 1. С. 177—182.
12. Сотська Г. І. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах : Монографія. За наук. ред. О. М. Отич. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. 382 с.

Koysheva T., Kibich D. Technological approach in professional training of future teachers of fine arts

The purpose of the article is to prove the significance and clarify the essence, advantages and prospects of using a technological approach as a methodological basis for the professional training of future teachers of fine arts as translators and at the same time creators of the artistic culture of mankind. The article substantiates the significance of the technological approach to pedagogical education, which allows to ensure the training of competitive, motivated, creative, capable of self-actualization, self-development and self-realization, solving current educational and educational problems of fine art teachers in the conditions of modernization of school education. It has been proven that there is a relationship between the quality of professional training and the training of students in the theoretical foundations of artistic and psychological-pedagogical disciplines and the provision by institutions of higher education of the conditions for them to acquire experience in solving the tasks

of artistic and educational-pedagogical activities. The analysis of scientific sources made it possible to find out the origin and determine the essence of the phenomena "technology" and "pedagogical technology", which are key to the technological approach. It has been proven that the distinctive features of pedagogical technology are scientificity, conceptuality, systematicity, integrability, integrity, innovativeness, optimality, controllability, algorithmicity, diagnosticity, reproducibility, effectiveness. The general conditions for the implementation of the technological approach as a mechanism of self-realization of the content of education in higher pedagogical education, as well as those specific for the professional and pedagogical training of future teachers of fine arts, are singled out. The productivity of the combination in the educational process of universal pedagogical technologies and educational technologies, which are specific for the training of future teachers of the art field, who are able to transfer the acquired artistic and aesthetic experience to their students, to help them in the difficult task of cultural assimilation and cultural creation, and the development of artistic and creative preferences and abilities, has been proven, creative self-expression and personal growth.

Key words: *future teachers of fine arts, technology, pedagogical technology, technological approach, professional training.*